

คำกล่าวปิด
การประชุมวิชาการประจำปีโครงการ BRT ครั้งที่ 9
โดย
ศาสตราจารย์ ดร.วิสุทธ์ ใบบัว
ผู้อำนวยการโครงการ BRT

วิสุทธ์ ใบบัว: ถือเป็นประเพณีของโครงการ BRT ที่วันสุดท้ายของการประชุมประจำปี ผมต้องกล่าวสรุปและปิดประชุม และก็เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของโครงการ BRT เช่นเดียวกันที่มีผู้เข้าร่วมประชุมอยู่ถึงวันสุดท้ายประมาณ 50% ซึ่งคงเป็นแฟนพันธุ์แท้ของโครงการ BRT

การบรรยายพิเศษในหัวข้อ “อดีต ปัจจุบัน และอนาคต ของโครงการ BRT” นั้น ถ้าพูดถึงอดีตจะมีทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว ภาพที่หลายท่านมองเห็นส่วนใหญ่และได้กล่าวชมเชยนั้นคือภาพของความสำเร็จ แต่ภาพที่มองไม่เห็นคือความล้มเหลว ซึ่งผมจะใช้ความล้มเหลวนี้เป็นบทเรียนสำหรับการพัฒนาการบริหารจัดการต่อไป และผมคิดว่าน่าจะเขียนเป็นหนังสือเกี่ยวกับบทเรียนและความภาคภูมิใจจากการดำเนินงาน 10 ปีโครงการ BRT และหวังว่าคงจะได้เห็นเอกสารในเรื่องนี้ในไม่ช้า

ในปี 2535 มีการประชุม World Summit ที่ประเทศบราซิล มีประเด็นหลัก 2 เรื่องที่พูดถึงกันมาก คือ เรื่องการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก (Global Climate Change) และความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity) คำว่า “ความหลากหลายทางชีวภาพ” นั้นได้นำมาใช้ในประเทศไทยในทางวิชาการเมื่อปี 2532 (ผมได้เขียนย่อๆ เกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ในหนังสือ “ความหลากหลายทางชีวภาพ วัฒนธรรม และสังคมไทย” พ.ศ. 2548) แต่คำนี้มาประทุขึ้นเมื่อมีคำถามว่าประเทศไทยควรจะทำอย่างไรบ้างเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ

โครงการ BRT จะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าปราศจากวิสัยทัศน์และการมองไปข้างหน้าของบุคคลสำคัญหลายคนในบ้านเราและหน่วยงานที่ผมคิดว่าน่านำมาเอ่ยนามในที่นี้ 2 หน่วยงาน คือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ซึ่งมี ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช เป็นผู้อำนวยการในขณะนั้น และ รศ.ดร. ศักรินทร์ ภูมิรัตน ซึ่งเป็นผู้อำนวยการศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ (สวทช.) ในขณะนั้น สำหรับเบื้องหลังการจัดตั้งโครงการ BRT ผมใคร่ขอเรียนเชิญ ศ.นพ. วิจารณ์ พานิช ซึ่งท่านได้มาอยู่กับเราในที่นี้และเป็นผู้คนสำคัญในการก่อตั้งโครงการ BRT ขึ้นมาพูดจากใจว่าที่เราคิดจัดตั้งโครงการ BRT ในอดีตนั้น ท่านมีความรู้สึกอย่างไร คิดอย่างไร และการดำเนินงานของโครงการ BRT ในระยะแรก (2539-2543) และระยะที่สอง (2544-2549) เป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่

วิจารณ์ พานิช: ผู้เข้าร่วมประชุมที่เคารพทุกท่าน ขอบคุณ ศ. วิสุทธ์ ใบบัว ที่ให้เกียรติผมในการกล่าวถึงเบื้องหลังของการจัดตั้งโครงการ BRT สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เริ่มทำงานปี 2536 และในปี 2537 ผมได้โทรศัพท์ปรึกษากับ ศ.วิสุทธ์ ใบบัว อยู่หลายเดือน เพื่อตามให้มาทำโครงการความหลากหลายทางชีวภาพ ตอนแรกยังไม่มีชื่อว่าโครงการ BRT เหตุผลที่คิดเรื่องการวิจัยความหลากหลายทางชีวภาพ และให้เป็นโครงการขนาดใหญ่เนื่องจากเรามองว่าตอนนั้น สกว. เพิ่งเริ่มก่อตั้ง ความสำเร็จจึงยังไม่เกิด และมักจะถูกถามบ่อยๆ ว่า สกว. มีเงินเยอะแยะทำไมไม่ทำประโยชน์ให้เกิดต่อประเทศ จึงได้คิดหาวิธีที่จะทำให้เกิดงานวิจัยที่มีผลกระทบสูง (impact) ต่อสังคม มีการปรึกษาผู้คนมากมายว่ามีทางที่จะทำให้เป็นโครงการขนาดใหญ่ (mega project) ระยะยาว และใช้การจัดการเข้ามาเคลื่อนไหวนักวิชาการ ฉะนั้นในปี 2537 ศ.วิสุทธ์ ใบบัว จึงได้ประมวลความรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพออกมาเป็นหนังสือเล่มหนึ่ง (หน้าปกเป็นแผนที่ประเทศไทยพิมพ์ในปี

2538) มีทั้งการทบทวนเอกสาร (review) สถานภาพของความรู้ด้านความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย รวมถึงการเชื่อมโยงงานด้านนี้ในระดับโลก และได้ข้อเสนอแนะว่าประเทศไทยควรสร้างความรู้ด้านความหลากหลายทางชีวภาพ จึงนำมาสู่ชุดโครงการขนาดใหญ่ (mega project) ด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ประกอบกับทางศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ (ศช.) เป็นหน่วยงานที่ดูแลเรื่องนี้โดยตรง จึงชวนกันมาเป็นผู้ร่วมสนับสนุน (sponsors) โครงการ BRT จึงเริ่มตั้งแต่ปลายปี 2538 จนถึงปีนี้เท่ากับ 11 ปีมาแล้ว

วันนี้ 10 ปีของการดำเนินงานโครงการ BRT ที่เริ่มในปี 2538 ถามว่าภาพที่เกิดขึ้นเหมือนกับที่เรา mong ไว้เมื่อ 11 ปีหรือไม่ คำตอบก็คือ ผมตอบไม่ได้ เพราะว่าภาพเมื่อ 11 ปีที่แล้วมันเลื่อนกลางมาก ณ ตอนนั้น เราไม่สามารถจะมองภาพไปข้างหน้าได้ขนาดนั้น ผมยึดอยู่อย่างเดียว่าคนที่จะมาบริหารจัดการ (management) โครงการนี้จะต้องเข้าใจเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพดีที่สุดคนหนึ่งของประเทศไทย สำหรับ ศ.วิสุทธ์ ไข่มุก คงไม่ใช่คนหนึ่งของประเทศแต่คือคนเดียวของประเทศที่รู้ดีที่สุด ที่สำคัญคือต้องทำให้เป็นเหมือนฐาน กล่าวคือให้คนอื่นทำไม่ใช่ตัวเองทำเอง ผมเอาวิชาการมาก่อน การบริหารจัดการนั้นเราช่วยกันได้ จึงเกิดโครงสร้างคณะกรรมการนโยบาย มี ศ.นพ.ประเวศ วะสี เป็นประธานตั้งแต่วันนั้นจนถึงวันนี้ มี ๗ พณฯ อ่ำพล เสนาณรงค์ องคมนตรี เป็นผู้เปิดการประชุมทุกปีตั้งแต่บัดนั้นถึงบัดนี้ เป็นความต่อเนื่องที่ ศ.วิสุทธ์ ไข่มุก ทำมา 11 ปี

ผมคิดว่าหัวใจสำคัญที่สุดและเป็นสิ่งที่เราเห็นได้ในขณะนี้ (ผมไม่แน่ใจว่าผมถูกหรือเปล่าเพราะผมไม่ใช่คนในวงการ) ก็คือ โครงการ BRT ได้พลิกชีวิตของชีววิทยาเมืองไทย เพราะสมัยผมเรียนที่คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีศาสตราจารย์ ดร. คลุ้ม วัชโรบล เป็นอาจารย์สอนชีววิทยาอยู่ตอนนั้นว่ากันว่าเป็นยุคของชีววิทยาที่มีชีวิตชีว แต่การวิจัยยังไม่เกิด มีแต่ความรู้ที่ถ่ายทอดมา ชีววิทยาก็เหี่ยวเฉาไป แต่ 10 ปีที่ผ่านมาผมคิดว่าสิ่งที่มีคุณค่าที่สุดของสังคมไทยก็คือชีววิทยากลายเป็นวิชาที่มีชีวิต และสามารถทำให้ผู้คนเติบโตได้ มีการเบ่งบานขึ้น สามารถเชื่อมโยงกับท้องถิ่นมากมาย นี่ก็คือภาพที่ผมเห็นและถือว่ามีคุณค่าอย่างยิ่ง

คำถามต่อไปก็คือ โครงการ BRT จะวิวัฒนาการไปอย่างไร คำตอบก็คือมันต้องไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ มันจะไม่ใช้โครงการ BRT ตลอดไป แต่มันจะต้องเคลื่อนไป ปรับตัวไป เติบโตไป ได้ฟังการบรรยายเรื่องศูนย์สิ่งแวดล้อมศึกษา โดยอาจารย์ธิดา ปิงเมือง มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย แล้วมีความสุขและชื่นใจมาก สิ่งที่เราควรจะทำต่อไปคือมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายจะต้องทำให้เป็นโครงการที่เกิดต่อเนื่อง ไม่จำเป็นต้องใหญ่ ในขณะเดียวกันต้องมีสถาบันเกิดขึ้นเพื่อทำให้เชื่อมโยงขยายเครือข่ายไปยังโรงเรียนและชุมชนมากขึ้น เป็นวิธีการขยายเครือข่ายและการปฏิบัติร่วมกับชุมชน

โครงการ BRT ก็เช่นเดียวกันมีจุดเด่นในเรื่องเครือข่ายวิชาการ และสิ่งที่เห็นได้อย่างหนึ่งก็คือมีอาจารย์จากต่างประเทศมาทำงานด้วย ซึ่งจะช่วยเสริมทำให้เกิดความคึกคักในการทำให้เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความรู้ของโลก นับเป็นสิ่งที่น่าภูมิใจมาก และขอขอบคุณ ศ.วิสุทธ์ ไข่มุก อย่างยิ่งที่ช่วยกันทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง และต่อโลกด้วย สิ่งหนึ่งที่ผมนึกไม่ถึงก็คือไม่นึกว่า ศ.วิสุทธ์ ไข่มุก จะทำได้ถึง 10 ปี ขอขอบคุณครับ

วิสุทธ์ ไข่มุก: เราได้ฟัง “เบื้องหลังการจัดทำ” โครงการ BRT จาก ศ.นพ. วิจารณ์ พานิชแล้ว ถ้าวันนี้ รศ.ดร.ศักรินทร์ ภูมิรัตน อยู่ด้วยผมก็จะขอให้ท่านขึ้นมากล่าวแสดงความคิดเห็นเช่นกัน

โครงการ BRT มีการพัฒนาก้าวหน้ามาเป็นลำดับ ล้มบ้าง ลุกบ้าง วิ่งบ้าง แล้วแต่สถานการณ์ แต่ ณ ปัจจุบันนี้ เป็นที่ยืนยันได้ว่าเราได้สร้างพลังนักวิชาการทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ที่เป็นกำลังสำคัญ มีเวทีให้เล่น ทำให้ชีววิทยามีชีวิตชีวขึ้นมาดังที่ ศ.นพ. วิจารณ์ พานิช ได้กล่าวไว้ แต่ปัจจุบันพวกเราบางคนกลับมองข้ามชีววิทยา

พื้นฐานในบ้านเราโดยหันไปมองความสวยงามทางวิชาการชีววิทยาจากต่างประเทศ ทั้งที่ความจริงแล้วรากเหง้าของเราคือฐานทรัพยากรชีวภาพ

ผมคิดว่าเราได้สร้างองค์ความรู้ขึ้นมาระดับหนึ่งโดยหลังจากพวกเรา ที่ ศ.นพ. วิจารณ์ พานิช พูดนั้น ถูกต้องที่ว่าโครงการ BRT นั้นเป็นเพียงแค่องค์กรบริหารจัดการ (management) เป็นคล้ายโค้ชที่คอยมองว่าจะเล่นอย่างไร คนที่เล่นจริงๆ ในสนามฟุตบอลคือพวกเรา ถ้าเล่นแล้วใช้พลังเต็มที่ มีความสามัคคี ไม่เห็นแก่ตัว ถึงเวลาชู้ทก็ชู้ท ถ้าชู้ทไม่ได้ก็ต้องส่งให้คนอื่นชู้ท ผมคิดว่าเป็นปรัชญาของการดำเนินงานในทุกๆ ระบบของการทำงานขององค์กรน้อยใหญ่

ปัจจุบันเราเห็นได้ชัดว่าโครงการ BRT ได้ก้าวหน้ามาด้วยดีสมดังคำขวัญที่ว่า “BRT ก้าวไกล สนับสนุนงานวิจัย แหล่งองค์ความรู้ใหม่ เผยแพร่ภูมิปัญญาไทย ใส่ใจปัญหาสิ่งแวดล้อม” โครงการ BRT มีทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว ความสำเร็จนั้นเราเห็นได้ชัด แต่ความล้มเหลวนั้นมองไม่ค่อยเห็นกัน ซึ่งผมจะพยายามถ่ายทอดและสะท้อนออกมาให้พวกเราได้ทราบกัน

ประเด็นแรก ณ วันนี้เราเห็นได้ชัดว่าการสร้างวัฒนธรรมการวิจัย คนที่ได้รับการสนับสนุนก็ชื่นชม คนที่ไม่ได้รับการสนับสนุนก็ให้คำตำหนิตีเดียซึ่งเป็นเรื่องธรรมดา และยังเป็นวัฒนธรรมเก่าอยู่ แต่สิ่งที่โครงการ BRT พยายามจะสร้างวัฒนธรรมการวิจัยในเรื่องของการบริหารจัดการ ซึ่งพวกเราไม่ค่อยคุ้นเคยกับระบบนี้เท่าไร บางคนบอกว่าได้ทุน BRT แล้วเหนื่อย แต่หารู้ไม่ว่าเราทำเช่นนั้นมันเหนื่อยทั้งสองฝ่าย แต่ผลลัพธ์ที่ออกมาคือได้ทั้งสองฝ่าย (win-win situation) ผู้รับก็ได้ประสบการณ์ ผู้ให้ก็ได้ประสบการณ์เช่นเดียวกัน แต่ผลสุดท้ายคือประเทศไทยได้ประโยชน์ทั้งหมด นั่นคือ ได้องค์ความรู้ที่จะนำมาเป็นฐานของการพัฒนาประเทศ ผมคิดว่านี่คือหัวใจสำคัญของโครงการ BRT เพราะวัฒนธรรมของการวิจัยไม่ใช่ทำวิจัยเพื่อส่วนตัวเพียงอย่างเดียว

ประเด็นที่สอง คือ เรื่องงบประมาณ เมื่อวานนี้ ดร. จำลอง เพ็งคล้าย พูดว่าขอเงินสนับสนุนมา 5 ล้านบาท แต่โครงการ BRT อนุมัติให้เพียง 2.5 ล้านบาท ผมเข้าใจว่าท่านพูดเล่นเพื่อไม่ให้เครียด ผมคิดว่านักวิจัยในบ้านเรายังมีวิธีคิดในเรื่องการวิจัยอยู่ 2 วิธี คือ (1). ทำวิจัยเมื่อมีเงิน กลุ่มนี้มีเงินจึงทำ หมดเงินก็เลิกทำ ซึ่งเป็นเพียงกลุ่มหนึ่งเท่านั้น (2). ทำวิจัยด้วยความรักและจิตวิญญาณ ผมเชื่อว่า ดร.จำลอง เพ็งคล้าย และอีกหลายๆ ท่านเป็นนักวิจัยในกลุ่มนี้

สาเหตุสำคัญที่โครงการ BRT ให้เงินสนับสนุนโครงการวิจัยน้อย เพราะเราพยายามเดินสายกลาง ไม่อยากเห็นการทำวิจัยโดยเอาเงินเป็นตัวตั้งแล้วใช้เงินกันอย่างฟุ่มเฟือย ผมได้มีโอกาสสัมผัสกับชนบทค่อนข้างมากในช่วง 30 กว่าปีที่ผ่านมาจากการทำงานวิจัยในภาคสนามและได้เห็นสภาพคนในชุมชนท้องถิ่นที่ด้อยโอกาส โรงเรียนที่ด้อยโอกาส แม้แต่ดินสอและกระดาษที่จะเขียนยังมีน้อยหรือไม่มี แต่ผมเห็นสภาพนักวิจัยในระดับมหาวิทยาลัยใช้กระดาษเขียนครึ่งหน้าแล้วทิ้งครึ่งหน้า ใช้ดินสอไปนิดเดียวก็วางทิ้งโดยไม่ใส่ใจ โรงเรียนในชนบทไม่มีหนังสือหรือสิ่งพิมพ์ให้อ่าน แต่เรากลับมาใช้ของฟุ่มเฟือยใช้แล้วทิ้ง เราใช้เงินทำวิจัยกันค่อนข้างมาก ในขณะที่ผู้ด้อยโอกาสไม่มีโอกาสได้ใช้เงินส่วนนี้เพื่อศึกษาและการพัฒนาประเทศ ผมทนไม่ได้กับสภาพความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเช่นนี้ในขณะที่บ้านเมืองเราไม่ค่อยมีเงิน เพราะฉะนั้นผมอยากให้นักวิจัยเราเข้าใจว่าทุกบาททุกสตางค์ที่เราใช้ในการวิจัยขอให้นักไปถึงผู้ด้อยโอกาสซึ่งเป็นพลังสำคัญของชาติเช่นเดียวกับเรา ดังนั้นการให้เงินสนับสนุนวิจัยของโครงการ BRT ที่ผ่านมาก็พยายามเดินสายกลาง จะสนับสนุนเงินทุนวิจัยตามความเหมาะสมและความจำเป็น เราอยากสร้างวัฒนธรรมการวิจัยว่าเงินวิจัยนั้นเพียงพอและพอเพียงสำหรับการดำเนินงานเพื่อสร้างองค์ความรู้ โดยไม่ทำให้ผู้วิจัยต้องเดือดร้อนมากเกินไป แต่ก็คงไม่ให้ฟุ้งเฟ้อจนเกินตัว ซึ่งปัจจุบันมีหน่วยงานหลายแห่งที่มีเงินวิจัยทะลักเข้ามาจนนักวิจัยไม่สามารถบริหารจัดการเงินนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่รู้จะใช้เงินอย่างไร ทั้งที่อีกกลุ่มหนึ่งโยยหาเรื่องเงินเพื่อพัฒนาการศึกษาและการวิจัย แต่

อีกกลุ่มหนึ่งกลับใช้เงินแบบ “สามล้อถูกหวย” ผมคิดว่าพวกเราส่วนหนึ่งในที่นี้เข้าใจวิธีคิดของ BRT ดังที่ผมได้กล่าวมา ไม่ใช่ว่า BRT ขี้เหนียวแต่เราไม่ยอมให้ฟุ้งเฟ้อ ไม่หลงโลกแต่ก็ไม่ลืมโลกและไม่ตกโลก

มีคำถามเกี่ยวกับอนาคตของโครงการ BRT มากมายในช่วงระยะที่สาม คือ หลัง 10 ปี ของโครงการ BRT แล้วมีเสียงพูดกันมากกว่า BRT จะเป็นอย่างไร จะไปทางไหน จะล้มหรือเปล่า จะแปรรูปหรือไม่

การที่โครงการ BRT จะเดินหน้าต่อไปอย่างไรนั้น ต้องขึ้นอยู่กับผลการประเมินของคณะกรรมการประเมินฯ ที่มี ศ.ดร. สนิท อักษรแก้ว เป็นประธาน และมี ดร.มาลี สุวรรณอรรถ เป็นผู้ประสานงาน เพื่อดูว่าผลการดำเนินงานของโครงการ BRT ที่ผ่านมา 10 ปีเป็นอย่างไร ประสบผลสำเร็จมากน้อยแค่ไหน เป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่ และถ้าจะดำเนินงานต่อไปจะปรับทิศทางในการดำเนินงานมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้ยังมีข่าวที่พูดกันมากกว่า ศ.วิสุทธิ ไบไม้ คงจะเลิกแล้ว อยู่มาได้อย่างไรตั้ง 10 ปี ความจริงแล้วผมทำงานมาด้วยความสุขและด้วยความเต็มใจ เพราะสิ่งที่ผมทำมานั้นผมได้ทั้งความรู้และความเข้าใจในมิติต่างๆ ของความหลากหลายทางชีวภาพและการพัฒนานักวิชาการของไทย อาจารย์และนักศึกษาก็ได้ทั้งความรู้และความก้าวหน้าทางวิชาการ เราเป็นผู้ชนะทั้งคู่

สิ่งหนึ่งที่ผมสามารถพูดได้ในที่นี้ก็คือโครงการ BRT คงจะอยู่ต่อไป แต่การดำเนินงานคงจะต้องปรับเปลี่ยนบ้างตามสภาพความเป็นจริงและตามสภาพที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งนี้เนื่องจากเราได้สร้างพลังกันขึ้นมาในระดับหนึ่งแล้ว มีทั้งนักวิจัยรุ่นเก่าและนักวิจัยรุ่นใหม่ โดยเฉพาะนักวิจัยรุ่นใหม่นั้นเป็นคลื่นลูกหลังที่กำลังมาแรงจากการดึงของคลื่นลูกแรก ในขณะที่ตัวกันการกระแทกของคลื่นลูกหลังก็เป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญที่ช่วยผลักดันคลื่นลูกแรก ดังสุภาษิตจีนที่ว่า “คลื่นลูกหลังต้องแรงกว่าคลื่นลูกแรกจึงจะทำให้คลื่นนั้นมีพลัง” ตอนนี้เราได้เห็นภาพเช่นนั้นที่คลื่นลูกแรกกำลังจะขึ้นชายหาดและคลื่นลูกหลังกำลังดันเข้ามา ผมคิดว่าตรงนี้หยุดไม่ได้ ถ้าหยุดก็คือ “สึนามิ” ซึ่งเป็นคลื่นยักษ์ มาวูบเดียวแล้วหายไป สร้างความเสียหายมากมาย แต่พวกเราน่าจะเป็นคลื่นตามธรรมชาติ ดังนั้น ผมจึงขอพูดเพียงสั้นๆ ว่าโครงการ BRT น่าจะอยู่ต่อไป เพราะข้อมูลจากองค์ความรู้ที่เราได้จากการวิจัยจะเป็นพลังและเป็น “กองทุนวิชาการ” ในการพัฒนาประเทศ ทั้งข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพในระดับท้องถิ่น หรือ Local Biodiversity Information (LBI) ซึ่งกำลังพัฒนากันอยู่ และข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพระดับชาติหรือ National Biodiversity Information (NBI) ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการบริหารจัดการทรัพยากรชีวภาพซึ่งจะใช้เป็นฐานในการพัฒนาประเทศ เพราะข้อมูลเหล่านี้จะไปเชื่อมโยงกับข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพระดับโลก (Global Biodiversity Information Facility: GBIF) ซึ่งจะนำไปสู่สากลอย่างเต็มภาคภูมิ และเป็นสากลที่รู้เท่ารู้ทันกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญ และพวกเราต้องช่วยกันทำ ทั้งพลังที่มีอยู่มากมายในระดับท้องถิ่นและในระดับประเทศเมื่อเชื่อมโยงกันก็จะเป็นพลังมหาศาล จะทำให้เราสามารถต่อรองการแบ่งปันผลประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพตามหลักของ CBD ในการเจรจากับต่างประเทศซึ่งกำลังโหมทับเข้ามาในกระแสนิยมและการค้าเสรี

ผมเห็นว่าที่สำคัญที่สุด ก็คือ ความหลากหลายทางชีวภาพเป็นฐานของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนในเรื่องหลัก 3 ประการ คือ ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ (Biodiversity-based Economy), ด้านการพัฒนาสังคมแบบไทยๆ (Biodiversity-based Society) และด้านการศึกษา (Biodiversity-based Education) แบบบูรณาการไปได้อย่างเป็นรูปธรรมหรืออาจเรียกโดยรวมว่าการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและการศึกษาจากฐานความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity-Based Society, Economy and Education หรือ BB-SEE)

เรามี “ทุนทางธรรมชาติ” ที่สำคัญ คือ ทรัพยากรดินและน้ำรวมทั้งทรัพยากรชีวภาพ ที่ไม่ต้องซื้อหาแต่เราไม่เคยรู้ถึงคุณค่าของ “กองทุนธรรมชาติ” เหล่านี้ว่ามีค่าเหนือกว่า “กองทุนเงิน” ที่พวกเราคุ้นเคยกัน เราเป็น

เสมือนไก่ได้พลอย เราจะต้องทำตัวเหมือนพวกเจี๋ยระไนพลอย ทั้งวัตถุดิบ และทรัพยากรชีวภาพที่มีอยู่ และอีกทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอยู่ในทุกชุมชนทั่วประเทศ ซึ่งล้วนเป็นทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติ ถ้าเราพัฒนาการศึกษาโดยใช้ความหลากหลายทางชีวภาพเป็นฐานของการเรียนรู้ ธรรมชาติแบบบูรณาการก็จะทำให้เด็กไทยคิดเป็นทำเป็นและเห็นความสำคัญของธรรมชาติ และดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติตามแบบการพัฒนาที่ยั่งยืน ผมคิดว่าเรื่องนี้เป็นฐานคิดที่สำคัญ และนี่คือการพัฒนาประเทศที่สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในอนาคตข้างหน้าโครงการ BRT จะขับเคลื่อนไปในทิศทางนี้และพวกเราจะต้องช่วยกันเป็น “ฟันเฟือง” เพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันให้วงการศึกษาศึกษาและการวิจัยไทยเดินหน้าไปได้ตามศักยภาพของทุนทางธรรมชาติที่เรามีอยู่

ผมคิดว่าพวกเรามีพลังในระดับหนึ่งแล้ว โครงการ BRT เป็นชื่อที่คุ้นหูพอสมควรในระดับประชาสังคมไทย แต่ผมยังไม่กล้ายืนยันว่าโครงการ BRT จะแปรรูปไปเป็นองค์กรที่มีความมั่นคงและถาวรได้หรือไม่ แต่เรียนได้ ณ ที่นี้ว่า กระบวนการนั้นกำลังดำเนินการอยู่ ถ้าแปรรูปไปเป็นองค์กรที่มั่นคงและเป็นอิสระแล้ว สกว. และ ศช. คงเป็นพันธมิตรร่วมกันต่อไป รวมถึงองค์กรอื่นๆ ที่เข้ามาร่วมด้วย ผมคิดว่าตรงนี้น่าจะเป็นอนาคตของ BRT และที่สำคัญคือเน้นการวิจัยลงสู่รากหญ้าชุมชนท้องถิ่นให้มากขึ้น งานวิจัยจะต้องย้อนกลับไปสู่ชุมชนให้มากขึ้น ชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการวิจัยมากขึ้น ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญที่เรามีอยู่ เพราะฉะนั้นงานในอนาคตของโครงการ BRT จะต้องทำ “ทุนทางธรรมชาติ” (Natural Capital) ให้กลายเป็น “ความมั่งคั่งของชาติ” (National Wealth) ให้ได้ไม่มากก็น้อย ซึ่งเรามีความพร้อมอยู่แล้ว เพียงแต่ต้องอาศัยกลไกคือพวกเราซึ่งเป็นนักวิชาการทั้งในสาขาวิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์, มนุษย์ศาสตร์, สังคมศาสตร์, เศรษฐศาสตร์, กฎศาสตร์ รวมทั้ง นิสิต นักศึกษา ครูและนักเรียน ซึ่งถ้าทำได้ตามแนวทางสายกลางเช่นนี้ผมคิดว่านั่นคือเป้าหมายหลักของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน (sustainable development)

ผมขอเน้นว่าเราไม่ได้ถอยหลังเข้าคลอง แต่เป็นการพัฒนาประเทศบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ จากฐานความรู้ที่ได้จากพวกเรา เพื่อให้เกิดสมดุลระหว่างทุนนิยมกับอนุรักษ์นิยมหรือธรรมชาตินิยม ถ้าทำได้ผมมีความเชื่อมั่นว่าประเทศไทยจะมีความมั่นคงและมั่งคั่ง เพราะไม่เช่นนั้นทุนนิยมที่กำลังมาแรงจะทำให้สังคมล่มสลายได้หากขาดสมดุลธรรมชาติซึ่งเป็นฐานรากของสังคมไทยตั้งแต่ครั้งอดีตกาล เศรษฐกิจอาจรุ่งเรืองแต่สังคมอาจล่มสลาย เพราะฉะนั้นการพัฒนาตรงนี้ผมคิดว่าโครงการ BRT และอีกหลายๆ หน่วยงานที่มีความโยงใยกับเราจะมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ และจะเป็นการตอบรับพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในการพัฒนาประเทศแบบเศรษฐกิจพอเพียง สังคมพอเพียง วัฒนธรรมพอเพียง ซึ่งสำคัญมากในกระแสโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะเรื่องวัฒนธรรมจะเห็นว่าวัฒนธรรมตะวันตกหลังไหลเข้ามากระแทกวัฒนธรรมไทยไปมากพอสมควร ดูได้จากวิถีชีวิตและวิถีชีวิตของเยาวชนรุ่นใหม่ที่กำลังหลงไหลไปตามกระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยมและมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงอย่างไม่รู้ตัว ในท้ายนี้ผมอยากเน้นว่าฐานทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพเป็นฐานที่สำคัญและพวกเราเป็นฟันเฟืองและกลไกที่จะช่วยขับเคลื่อนทำให้เกิดการพัฒนาประเทศดำเนินไปในทิศทางที่เหมาะสมกับสภาพสังคมไทย นี่คือนมมมองของผมในเรื่องอนาคตของโครงการ BRT ซึ่งจะไปสู่เป้าหมายไม่ได้ถ้าปราศจากพวกท่านทั้งหลายที่นั่งอยู่ ณ ที่นี้ รวมถึงอีกหลายๆ ท่านที่กลับไปแล้ว และอีกหลายคนที่ไม่ได้นั่งร่วมประชุมกับเรา ขอฝากพวกเราช่วยกันประคับประคอง และเผยแพร่ความรู้ ความคิด พร้อมกับจิตวิญญาณที่เต็มเปี่ยมของพวกเราเพื่อช่วยกันพัฒนาประเทศให้เกิดความมั่งคั่งและมั่นคงต่อไป

สุดท้ายนี้ผมขอขอบคุณผู้เข้าร่วมประชุมทุกท่านที่นั่งอยู่ ณ ที่นี้และที่กลับไปแล้ว และขอขอบคุณวิทยากรทุกท่านที่ช่วยสร้างสีสันให้การประชุมวิชาการครั้งนี้มีความสุขและมีความสุขทางใจอยู่ตลอดเวลา ขอขอบคุณนักวิจัย และนักศึกษาที่ช่วยจัดโปสเตอร์และจัดนิทรรศการจากผลงานของท่าน ทั้งหมดนี้คือ

ร่างกายและแรงใจจากพวกนักวิชาการและนักวิจัยทั้งสิ้น และขอขอบคุณคณบดีคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ให้ความอนุเคราะห์ ในหลายๆ เรื่อง ขอขอบคุณโรงแรมที่ให้ความสะดวกหลายๆ ประการ และขอขอบคุณฝ่ายเลขานุการโครงการ BRT ที่จัดการเรื่องต่างๆ สำหรับการประชุมครั้งนี้ให้สำเร็จ ลุล่วงด้วยดี

ท้ายที่สุดผมขออวยพรให้พวกเราเดินทางกลับภูมิลำเนาเดิมโดยสวัสดิภาพ และกลับมาพบกันใหม่ในปีหน้า อาจจะเป็นการพบกันในลักษณะเช่นนี้หรืออาจจะเป็นการพบกันในมหกรรมความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติ ซึ่งโครงการ BRT มีแผนที่จะจัดขึ้นในปีหน้าเนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ขอขอบคุณทุกท่านอีกครั้งหนึ่งและพบกันครั้งหน้า สวัสดิ์ครับ
